

INDEXY SPOTŘEBITELSKÝCH CEN

REVIZE 2020

Historie a současnost

Zpracoval:

Odbor statistiky cen

Ředitel odboru:

RNDr. Jiří Mrázek

Kontaktní osoba:

Ing. Pavla Šedivá

Telefon:

+420 274 052 138

E-mail:

pavla.sediva@czso.cz

Obsah

I. ÚVOD, HISTORIE	2
II. REVIZE INDEXŮ SPOTŘEBITELSKÝCH CEN (ŽIVOTNÍCH NÁKLADŮ) 2020	6
A) Výběr cenových reprezentantů	8
B) Váhový systém.....	8
C) Metodika	8

Příloha č. 1: Váhová schémata pro výpočet indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) za jednotlivé skupiny domácností

I. Úvod, historie

Index spotřebitelských cen patří v soustavě cenových indexů vypočítávaných v České republice mezi nejdůležitější indikátory cenového vývoje. Reprezentativním způsobem měří v časovém vývoji relativní změny konečných spotřebitelských cen zboží a služeb placených obyvatelstvem. Indexy spotřebitelských cen (životních nákladů) za domácnosti celkem jsou používány k měření inflace v České republice.

V průběhu doby prošel index spotřebitelských cen vývojovými etapami. V Československu se začalo se zjišťováním maloobchodních cen brzy po ustavení Státního úřadu statistického v roce 1919. Řady cenových indexů začínají rokem 1921. Tyto první indexy zahrnovaly celkem 41 druhů zboží, které bylo rozděleno do dvou skupin (potraviny, palivo, petrolej a mýdlo; látky, obuv, klobouky). Základním obdobím těchto indexů byl červenec 1914 (období před počátkem první světové války). Jednalo se o nevážený aritmetický průměr těchto druhů zboží. Úhrn za tyto dvě skupiny nebyl vypočítáván. Šetření cen bylo prováděno ve vybraných obcích (121 míst).

Od června 1923 byly vypočítávány indexy životních nákladů za rodiny dělnické a úřednické. Šetření cen se provádělo na 72 reprezentantech rozdělených do 5 skupin (výživa; topivo, svítivo, prostředky k čištění; nájemné z bytů; šatstvo, prádlo, obuv; ostatní potřeby). Váhy indexů byly stanoveny na základě statistiky rodinných účtů. Indexy celkových životních nákladů byly vypočítávány pouze za Prahu. Za celé území republiky byly vypočítávány jen indexy za skupinu „výživa“ tzv. potravinové. Šetření cen potravin bylo prováděno v 800 místech rozložených po celé republice, u ostatních druhů zboží bylo omezeno jen na Prahu.

Revize těchto indexů z roku 1923 byla provedena **v letech 1930–1931**. Podkladem pro konstrukci nových indexů životních nákladů za rodiny dělnické a úřednické byly výsledky statistiky rodinných účtů. Počet reprezentantů se rozšířil na 105, třídění spotřebního koše zůstalo (5 skupin). Zvláštností při této revizi bylo, že pivo bylo přesunuto ze skupiny „výživa“ do skupiny „různé jiné potřeby“. Rovněž tyto nové indexy byly vypočítávány jen za Prahu. Za celé území republiky byly vypočítávány jen indexy potravinové. Základním obdobím zůstal i nadále červenec 1914.

S další revizí indexů se počítalo asi v roce 1940. Vzhledem k obsazení Československa a vypuknutí druhé světové války k revizi již nedošlo. Po celé období války v letech 1939–1945 byly indexy vypočítávány na základě indexních schémat vypracovaných v roce 1931. Do výpočtu se braly jen ceny placené při prodeji na přidělové lístky. Základní období se změnilo na březen 1939.

Ani po skončení války nebylo možné přikročit k revizi indexů, poněvadž chyběly údaje o spotřebě domácností. Válečná spotřeba, která nepokrývala ani existenční minimum by ani nebyla vhodná ke konstrukci indexů. V prvních poválečných letech až do zrušení přidělového systému (červen 1953) bylo sledování vývoje cen a výpočet indexů ještě ztíženo tím, že vedle legálního prodeje zboží na lístky existoval černý trh za ceny mnohonásobně vyšší. Od roku 1949 byl pak ještě postupně zaváděn ve státním obchodě volný prodej přidělového zboží za zvýšené ceny.

Od roku 1952 byl výše popsán způsob výpočtu indexů životních nákladů z roku 1931 (nevyhovující pro malý počet reprezentantů a zastaralé váhy) zastaven. Přešlo se k metodě výpočtu tzv. vyčerpávajících indexů maloobchodních cen. Vyčerpávající byly tyto indexy proto, že se v nich změny cen promítaly na celý maloobchodní obrát, nikoliv proto, že by se sledovaly ceny všech druhů zboží a služeb. Podkladem pro výpočet těchto indexů byla statistika maloobchodního obrátu. Ceny služeb se do tehdejšího indexu ještě nezahrnovaly. Ceny zboží se čerpaly jen z ceníků a výměřů cenových orgánů. Později se dokonce skupinové indexy vyčíslily jen na podkladě tzv. cenových rozdílů tj. absolutních částek, které nahlásily cenové orgány při úpravě cen. Způsob výpočtu cenového indexu byl odvozen z Paascheho vzorce. Základním obdobím byl vždy předešlý rok. Od roku 1953 byly kromě indexů maloobchodních cen vypočítávány též indexy životních nákladů, a to pro domácnosti dělnické, zaměstnanecké a zemědělské. Tyto indexy měly za základ rovněž pouze předchozí rok.

Vzhledem k tomu, že tyto indexy nevyjadřovaly plynulé změny úrovně cen za řadu let od určitého výchozího období, byla **v roce 1955 provedena konstrukce nových indexů životních nákladů**, které by vyhovovaly těmto zásadám. Základním cenovým obdobím byl červen 1953. Výběr reprezentantů byl rozšířen na 372. Váhy byly stanoveny na základě výsledků statistiky rodinných účtů za rok 1955, a to za domácnosti dělnicko-zaměstnanecké a domácnosti zemědělské. Do spotřebního koše pro výpočet životních nákladů byly zahrnuty i služby. Výpočet vyčerpávajících indexů maloobchodních cen, pomocí cenových rozdílů, zůstal zachován. Ceny pro výpočet indexů byly nadále čerpány z ceníků i jiných účetních dokladů.

Další **revize indexů životních nákladů** byla provedena **v letech 1960–1963**. Podstatně byl rozšířen počet reprezentantů (na 768). Váhy byly stanoveny na základě výsledků statistiky rodinných účtů za rok 1960. Nové spotřební koše byly vypracovány za domácnosti dělnicko-zaměstnanecké a domácnosti družstevních rolníků. Index maloobchodních cen vztahující se na maloobchodní obrat byl i nadále vypočítáván jako index vyčerpávající, pomocí cenových rozdílů. Nově byla provedena konstrukce vah pro výpočet indexů veřejného stravování (118 reprezentantů restaurační a 6 reprezentantů závodní), školního stravování (5 reprezentantů) a služeb (382 reprezentantů). Do indexu maloobchodních cen se tehdy začleňoval jen index veřejného stravování. Index cen školního stravování a služeb se do výpočtu indexu maloobchodních cen nezapočítával. Do indexů životních nákladů se tyto indexy započítávaly. Ceny byly tak jako v předchozích letech čerpány z ceníků. Základním cenovým obdobím zůstal červen 1953.

Od roku 1966 bylo nutné u indexu maloobchodních cen změnit metodu výpočtu vyčerpávajícího indexu pomocí cenových diferencí na metodu výběrového indexu s pevnými váhami. Soubor reprezentantů zahrnoval 1043 položek. Váhy skupin zboží byly stanoveny na základě obratu za rok 1964. Základním obdobím byl zvolen leden 1964. Indexy cen veřejného stravování, služeb a životních nákladů nebyly touto revizí dotčeny. Aby mohly být indexy cen veřejného stravování a služeb začleněny do indexu maloobchodních cen, bylo nutné je přepočítat na základ leden 1964. V tomto období se též usilovalo o dokonalejší zjišťování cen. Bylo zavedeno sledování cen pomocí statistických výkazů z ústředních organizací obchodu. Kromě toho u určitých skupin zboží, u nichž dochází k časté obměně sortimentu (textilní zboží, obuv, kožená galanterie, nábytek), popř. kde byla tvorba cen roztržštěna (restaurační stravování, služby), zjišťovali ceny ve vybraných prodejnách (provozovnách) pracovníci oblastních statistických orgánů.

V roce 1967 byla připravována další revize indexů životních nákladů. Při této revizi byl převzat výběr reprezentantů z indexu maloobchodních cen. **Od roku 1969** byly indexy životních nákladů počítány na spotřebních koších, které byly stanoveny pro domácnosti dělnické, zaměstnanecké, družstevních rolníků a důchodců, u každé z těchto sociálních skupin pak ještě za nízkou, střední a vysokou příjmovou skupinu. Tato revize se omezila jen na skupiny zboží (1035 reprezentantů), index cen veřejného stravování a služeb nebyl revidován. Základní období bylo stejné jako u indexu maloobchodních cen, tj. leden 1964.

Začátkem roku 1969 bylo provedeno široké oponentní řízení k indexům životních nákladů, ze kterého vzešly závažné připomínky, které byly řešeny **revizí** indexů maloobchodních cen a životních nákladů, která byla provedena **v letech 1970–1971**. Celkem bylo vybráno 1480 reprezentantů. Váhy pro výpočet indexu maloobchodních cen byly stanoveny na základě maloobchodního obratu a vydání za služby v roce 1968. Spotřební koš byl členěn na 4 skupiny (potravinářské zboží, nepotravinářské zboží, veřejné stravování, služby). Základním obdobím byl stanoven leden 1968. Kromě indexu maloobchodních cen byly revidovány i indexy životních nákladů. Schémata indexů životních nákladů byly konstruovány za sociální skupiny dělníků a zaměstnanců, družstevních rolníků, důchodců. Kromě těchto průměrných indexů byly ještě sestaveny spotřební koše pro nízkou a vysokou příjmovou skupinu dělníků, zaměstnanců a družstevních rolníků. Dále byly sestaveny spotřební koše pro skupinu dělnicko-zaměstnaneckou s nezaopatřenými dětmi (s jedním, dvěma a třemi dětmi). Váhy za výdajové skupiny (potraviny, nápoje, nepotravinářské zboží, služby) byly stanoveny na základě výsledků statistiky rodinných účtů za rok 1968. Výběr reprezentantů byl shodný jako pro výpočet indexu maloobchodních cen. Zjišťování cen se provádělo čtvrtletně u většiny zboží pomocí výkazů oborových ředitelství popř. oborových podniků obchodu.

Celostátně platné ceny (elektřina, plyn, benzin, poplatky, dopravní a spojové tarify, vodné a stočné, poplatky za rekreaci, učební kurzy apod.) čerpal statistický úřad přímo z vyhlášek. Ceny zboží s častou obměnou sortimentu (textil, obuv apod.), restauračního stravování a služeb zjišťovali ve vybraných prodejnách a provozovnách pracovníci oblastních statistických orgánů. Indexy na těchto spotřebních koších byly vypočítávány až do konce roku 1979.

Od roku 1980 byly indexy maloobchodních cen a životních nákladů vypočítávány na spotřebních koších, jejichž váhy byly stanoveny u indexu maloobchodních cen na základě maloobchodního obratu (pokud jde o zboží), bilance peněžních příjmů a vydání obyvatelstva (pokud jde o služby) a u indexů životních nákladů podle struktury vydání domácností ze statistiky životní úrovně za rok 1977. Indexy životních nákladů byly vypočítávány za stejné sociální skupiny jako v letech 1972–1979. Celkový počet reprezentantů pro výpočet indexů činil 1649. Základním obdobím byl leden 1977. Ceny jednotlivých druhů zboží a služeb byly zjišťovány shodně jako v období od roku 1972.

Další **revize** indexů maloobchodních cen a životních nákladů byla provedena **v letech 1985 až 1986**. Váhy pro výpočet indexu maloobchodních cen byly konstruovány na údajích maloobchodního obratu a bilance peněžních příjmů a vydání obyvatelstva za rok 1984, u indexů životních nákladů byly váhy stanoveny na základě údajů statistiky rodinných účtů za rok 1984 a to za stejné sociální skupiny jako v předchozích letech. Celkový počet reprezentantů byl 1649. Základním obdobím pro výpočet indexů byl leden 1984.

Systém statistiky spotřebitelských cen bylo nutné po roce 1989 přizpůsobit podmínkám tržní ekonomiky a liberalizace cen. **Revize indexů spotřebitelských cen**, která probíhala **v letech 1989 až 1990** byla poslední revizí, kdy byly váhy pro výpočet indexu maloobchodních (spotřebitelských) cen konstruovány na základě údajů maloobchodního obratu. Od roku 1991 byly indexy spotřebitelských cen i indexy životních nákladů vypočítávány za stejné skupiny a ve stejném členění jako v předchozích letech. Váhy byly konstruovány na základě údajů o maloobchodním obratu a peněžním vydání obyvatelstva za rok 1989. Počet reprezentantů ve spotřebním koši byl 1051 (od roku 1992 byl spotřební koš každoročně aktualizován – počet reprezentantů snížen na cca 800). Vzhledem k liberalizaci cen došlo k výrazné změně ve zjišťování spotřebitelských cen. Kromě celostátně platných cen byly všechny ceny zjišťovány pracovníky oblastních statistických orgánů měsíčně přímo ve vybraných prodejnách a provozovnách. Základním obdobím pro výpočet indexů byl leden 1989.

Změna struktury spotřeby obyvatelstva spojená s transformací ekonomiky a snížená kompatibilita našeho informačního systému na systémy zemí Evropské unie vedly k rozhodnutí připravit **komplexní revizi** cenových indexů již **v průběhu let 1993–1994** a její uplatnění od ledna 1995. Základem pro váhový systém se stala statistika rodinných účtů. Kromě úhrnného váhového schématu průměrné domácnosti byla zpracována váhová schémata pro výpočet indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) za domácnosti zaměstnanců celkem, domácnosti zaměstnanců v nízkém příjmovém pásmu, domácnosti zaměstnanců s dětmi, neúplné rodiny zaměstnanců, domácnosti důchodců, domácnosti důchodců v nízkém příjmovém pásmu, domácnosti žijící v hl. m. Praze a domácnosti žijící v obcích do 5 tis. obyvatel. Váhy byly u všech typů indexů stanoveny podle výsledků statistiky rodinných účtů za rok 1993. Spotřební koše byly členěny do 10 oddílů (potraviny, nápoje, tabák; odívání; bydlení; zařízení a provoz domácností; zdravotnictví; doprava; volný čas; vzdělávání; veřejné stravování a ubytování; ostatní zboží a služby) podle klasifikace individuální spotřeby – **COICOP** (Classification of Individual Consumption by Purpose) – verze roku 1994. Počet reprezentantů ve spotřebním koši byl 737. Základním obdobím pro výpočet indexů byl prosinec 1993.

V letech 1999–2000 byla realizována další **komplexní revize** cenových indexů s uplatněním **od ledna 2001**. Základem pro váhový systém byly údaje statistiky rodinných účtů za rok 1999, které byly korigovány na základě údajů statistiky národních účtů. Váhy byly vypočteny za následující skupiny domácností: domácnosti celkem, domácnosti zaměstnanců, domácnosti důchodců, domácnosti s dětmi v nízkém příjmovém pásmu, domácnosti žijící v hl. m. Praze. Váhy

ve spotřebním koši domácností celkem vycházely ze struktury průměrných výdajů všech domácností. Váhy ve spotřebních koších sociálních skupin ze struktury výdajů příslušné sociální skupiny domácností, váhy domácností žijících v hl. m. Praze ze struktury výdajů domácností žijících v Praze. Spotřební koše byly členěny do 12 oddílů (potraviny a nealkoholické nápoje; alkoholické nápoje a tabák; odívání a obuv; bydlení, voda, energie, paliva; bytové vybavení; zdraví; doprava; pošty a telekomunikace; rekreace a kultura; vzdělávání; stravování a ubytování; ostatní zboží a služby) podle mezinárodní klasifikace individuální spotřeby podle účelu – **CZ-COICOP** – verze roku 1999. Počet reprezentantů ve spotřebním koši byl cca 775. Základním obdobím pro výpočet indexů byl prosinec 1999.

K další revizi indexů spotřebitelských cen došlo **v letech 2005–2006**. Základem pro váhový systém byly údaje statistiky rodinných účtů za rok 2005, které byly korigovány na základě údajů statistiky národních účtů. Váhy byly stanoveny za následující skupiny domácností: domácnosti celkem, domácnosti zaměstnanců, domácnosti důchodců, domácnosti s dětmi v nízkém příjmovém pásmu, domácnosti žijící v hl. m. Praze. Váhy ve spotřebním koši domácností celkem vycházely ze struktury průměrných výdajů všech domácností, váhy ve spotřebních koších sociálních skupin ze struktury výdajů příslušné sociální skupiny domácností, váhy domácností žijících v hl. m. Praze ze struktury výdajů domácností žijících v Praze. Spotřební koše byly stejně jako při předcházející revizi členěny podle mezinárodní klasifikace individuální spotřeby podle účelu – **CZ-COICOP**. Počet reprezentantů ve spotřebním koši byl cca 729. Při revizi 2005 byly nově ve spotřebním koši zavedeny tzv. subindexy. Jsou to bazické indexy některých skupin COICOP 4, které jsou počítány mimo spotřební koš. Jedná se zejména o skupiny zboží a služeb s tarifními cenami (elektřina, plyn, železniční doprava, telekomunikace, finanční služby), kde existuje široký rozsah nabízených produktů s častou obměnou. Základním obdobím pro výpočet indexů byl prosinec 2005. V souladu s požadavkem Eurostatu byla založena časová řada indexů se základem průměr roku 2005 = 100. Výpočet revidovaných indexů byl zahájen od ledna 2007.

V roce 2009 na základě doporučení Eurostatu bylo přistoupeno k aktualizaci váhových systémů mezi dvěma komplexními revizemi. Stálé váhy z roku 2005 byly od úrovně COICOP 1 až do úrovně COICOP 4 klasifikace CZ-COICOP aktualizovány dle výdajů domácností statistiky národních účtů v roce 2008. Váhy byly vypočteny za následující skupiny domácností: domácnosti celkem, domácnosti důchodců a domácnosti žijící v hl. m. Praze. Výpočet indexů na takto aktualizovaných váhách byl zahájen od ledna 2010. U cenových indexů došlo ke změně ceny základního období z prosince 2005 na prosinec 2009. K navázání na stávající časovou řadu průměr roku 2005 = 100 byla nově zvolena metoda řetězení indexů (bez potřeby přepočtových můstků). Zároveň se tato časová řada začala používat k výpočtu dalších indexů: předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100, průměr posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12 měsíců.

Další komplexní revize spotřebního koše pro výpočet indexů spotřebitelských cen proběhla v letech **2010 a 2011**. Výpočet revidovaných indexů byl zahájen **od ledna 2012**. Základem pro váhový systém agregovaných indexů (od úrovně COICOP 4 až do úrovně COICOP 1 a úhrnu) klasifikace CZ-COICOP byly údaje statistiky národních účtů za rok 2010. Pro výběr a stanovení váhy konkrétních cenových reprezentantů byly použity údaje z mimořádného šetření detailní struktury peněžních výdajů domácností v jednotlivých skupinách COICOP 4 v roce 2010. Kromě stanovení vah za domácnosti celkem byly zkonstruovány spotřební koše pro domácnosti důchodců a domácnosti žijící v hl. m. Praze. Váhy ve spotřebním koši domácností celkem vycházely ze struktury průměrných výdajů všech domácností dle statistiky národních a rodinných účtů. Váhy ve spotřebním koši domácností důchodců a váhy domácností žijících v hl. m. Praze vycházely ze struktury výdajů příslušné skupiny domácností dle statistiky rodinných účtů a byly korigovány údaji statistiky národních účtů. Pro sestavení váhových schémat se používaly i dodatečné informace např. od poskytovatelů služeb s tarifními cenami (služby telekomunikační, finanční,...). Spotřební koše byly stejně jako při předcházející revizi členěny podle mezinárodní klasifikace individuální spotřeby podle účelu – **CZ-COICOP**. Počet reprezentantů ve spotřebním koši byl 692 (včetně deseti subindexů). Základním obdobím pro výpočet indexů byl prosinec 2011. K navázání na stávající časovou řadu průměr roku 2005 = 100 byla zvolena metoda řetězení indexů, která byla použita již

při dílčí revizi realizované v roce 2009.

V roce **2013** došlo k další aktualizaci vah ve spotřebním koši. Stálé váhy z roku 2010 byly od úrovně COICOP 1 až do úrovně COICOP 4 klasifikace CZ-COICOP aktualizovány dle výdajů domácností statistiky národních účtů v roce 2012. Váhy byly vypočteny za skupiny domácnosti celkem, domácnosti důchodců a domácnosti žijící v hl. m. Praze. Výpočet indexů na takto aktualizovaných váhách byl zahájen od ledna 2014. U cenových indexů došlo ke změně ceny základního období z prosince 2011 na prosinec 2013. K navázání na stávající časovou řadu průměr roku 2005 = 100 byla opět použita metoda řetězení indexů. Z této časové řady i nadále vychází výpočet dalších indexů: předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100, průměr posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12 měsíců

V roce **2015** došlo k další aktualizaci vah ve spotřebním koši. Stálé váhy z roku 2012 byly od úrovně COICOP 1 až do úrovně COICOP 4 klasifikace CZ-COICOP aktualizovány dle výdajů domácností statistiky národních účtů v roce 2014. Váhy byly vypočteny za skupiny domácnosti celkem, domácnosti důchodců a domácnosti žijící v hl. m. Praze. Výpočet indexů na takto aktualizovaných váhách byl zahájen od ledna 2016. U cenových indexů došlo ke změně ceny základního období z prosince 2013 na prosinec 2015. K navázání na stávající časovou řadu průměr roku 2005 = 100 byla opět použita metoda řetězení indexů. Z této časové řady i nadále vychází výpočet dalších indexů: předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100, průměr posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12 měsíců.

Od **ledna 2017** byla nově zavedena časová řada bazických indexů se základem průměr roku 2015 = 100. Z této časové řady jsou počítány indexy k dalším základům (předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100 a index klouzavých průměrů za posledních 12 měsíců k průměru 12 předcházejících měsíců). Indexy vypočtené z dosavadní časové řady bazických indexů průměr roku 2005 = 100 zůstávají platné, nedochází k revizi již publikovaných údajů.

Od **ledna 2018** byly indexy spotřebitelských cen počítány na základě nově zavedené klasifikace ECOICOP (evropská klasifikace individuální spotřeby podle účelu), která zavedla do spotřebního koše detailnější členění. K této změně došlo dle nařízení Evropského parlamentu a Rady EU 2016/792. Třídění výrobků a služeb do 12 oddílů zůstalo zachováno. Od ledna 2018 se provádí výpočet indexů spotřebitelských cen na aktualizovaném spotřebním koši založeném na váhách roku 2016. Současně došlo u cenových indexů ke změně ceny základního období z prosince 2015 na prosinec 2017. Nově vypočítávané indexy jsou na všech úrovních spotřebního koše řetězeny k časové řadě indexů o základu průměr roku 2015 = 100. Tím je zajištěno pokračování této časové řady, ze které jsou počítány indexy k dalším základům (předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100 a index klouzavých průměrů za posledních 12 měsíců k průměru 12 předcházejících měsíců).

Od **ledna 2020** se prováděl výpočet indexů spotřebitelských cen na aktualizovaném spotřebním koši založeném na váhách roku 2018. Současně došlo u cenových indexů ke změně ceny základního období z prosince 2017 na prosinec 2019. Nově vypočítávané indexy jsou na všech úrovních spotřebního koše řetězeny k časové řadě indexů o základu průměr roku 2015 = 100. Tím je zajištěno pokračování této časové řady, ze které jsou počítány indexy k dalším základům (předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100 a index klouzavých průměrů za posledních 12 měsíců k průměru 12 předcházejících měsíců). Členění spotřebního koše vychází stejně jako v předcházejícím období (od roku 2018) z klasifikace ECOICOP (evropská klasifikace individuální spotřeby podle účelu), která dělí spotřební koš na 12 hlavních oddílů:

II. Revize indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) 2020

V roce 2021 proběhla revize váhového systému. Váhy jsou od ledna roku 2022 zaktualizovány na základě průměru výdajů domácností statistiky národních účtů v letech 2019–2021.

Váhy pro detailní cenové reprezentanty jsou zaktualizovány dle údajů statistiky rodinných účtů doplněných o další dostupné zdroje a šetření. Od ledna roku 2022 jsou publikované cenové indexy vypočteny podle nových revidovaných indexních schémat.

Od ledna 2022 došlo u cenových indexů ke změně cenového referenčního období z prosince 2019 na prosinec 2021. Nově vypočítávané indexy o základu prosinec 2021 = 100 jsou na všech úrovních členění spotřebního koše řetězeny ke stávající bazické časové řadě indexů o základu průměr roku 2015 = 100. Tím je zajištěno pokračování této časové řady, ze které jsou následně počítány indexy k dalším základům (předchozí měsíc = 100, stejné období předchozího roku = 100 a index klouzavých průměrů za posledních 12 měsíců k průměru 12 předcházejících měsíců).

Členění spotřebního koše vychází stejně jako v předcházejícím období (od roku 2018) z klasifikace ECOICOP (evropská klasifikace individuální spotřeby podle účelu), která dělí spotřební koš na 12 hlavních oddílů:

- 1. Potraviny a nealkoholické nápoje** – veškeré potraviny včetně nealkoholických nápojů.
- 2. Alkoholické nápoje, tabák** – alkoholické nápoje a tabákové výrobky.
- 3. Odívání a obuv** – oděvní materiály, oděvy, oděvní doplňky, textilní galanterie, obuv včetně půjčování a oprav.
- 4. Bydlení, voda, energie, paliva** – nájemné vč. imputovaného, úhrady za užívání družstevních bytů, služby spojené s užíváním bytu, výrobky a služby pro běžnou údržbu bytu, vodné a stočné, odvoz popela a odpadků, všechny druhy energií (plyn, elektřina, teplo), tuhá paliva.
- 5. Bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy** – nábytek a bytové vybavení, koberce a ostatní podlahové krytiny, bytový textil vč. ložního prádla, domácí spotřebiče, skleněné, stolní a kuchyňské potřeby pro domácnost, zboží a služby pro běžnou údržbu domácnosti, nářadí, nástroje a různé potřeby pro dům a zahradu.
- 6. Zdraví** – léčiva a zdravotnické výrobky, stomatologické výrobky, služby očních optiků, služby lékařů, lázeňská péče, regulační poplatek při návštěvě pohotovosti.
- 7. Doprava** – osobní dopravní prostředky vč. oprav a náhradních dílů, pohonné hmoty, veřejná doprava (železniční, autobusová, místní, letecká), doprava žáků a studentů.
- 8. Pošty a telekomunikace** – poštovní služby, telefonní přístroje (mobilní telefony), telefonní služby.
- 9. Rekreace a kultura** – rozhlasové a televizní přijímače, přehrávače a rekordéry, výpočetní technika, hudební nástroje, sportovní potřeby vč. oprav, knihy, noviny a časopisy, hračky, papírenské zboží, kulturní služby, sportovní aktivity, tuzemská a zahraniční rekreace, květiny a potřeby pro jejich pěstování, domácí zvířata a potřeby pro jejich chov vč. veterinární služby.
- 10. Vzdělávání** – všechny stupně vzdělávání vč. výuky jazyků a umělecké výchovy.
- 11. Stravování a ubytování** – jídlo a nápoje v restauracích, kavárnách a podobných zařízeních, závodní stravování, školní stravování, ubytování v hotelích, v penzionech, chatách, na internátech a vysokoškolských kolejích.
- 12. Ostatní zboží a služby** – služby osobní péče, elektrické spotřebiče pro osobní péči, kosmetické výrobky, klenoty, hodinky, kožená galanterie, pojištění (osob, bytů, domů, automobilů), sociální a finanční služby, správní a administrativní poplatky.

A) Výběr cenových reprezentantů

Aktualizace cenových reprezentantů spotřebního koše vycházela z požadavků Eurostatu, podniků tazatelek a jiných dostupných zdrojů.

Počet cenových reprezentantů v novém spotřebním koši pro výpočet indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) je následující:

Oddíly COICOP	leden 2014	leden 2016	leden 2018	leden 2020	leden 2022
Potraviny a nealkoholické nápoje	161	161	159	156	-
Alkoholické nápoje, tabák	23	23	23	24	-
Odívání a obuv	65	65	65	67	67
Bydlení, voda, energie, paliva	45	41	41	40	40
Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	80	81	79	76	60
Zdraví	21	18	18	20	13
Doprava	82	82	87	87	87
Pošty a telekomunikace	4	5	8	7	7
Rekreace a kultura	108	107	108	111	99
Vzdělávání	12	12	12	12	12
Stravování a ubytování	43	42	42	41	42
Ostatní zboží a služby	56	57	50	49	32
Úhrn	700	694	692	690	459

Od roku 2019 dochází k postupné implementaci „scanner dat“ (SD, dat z pokladen maloobchodních řetězců) do výpočtu inflace. Tato SD průběžně nahrazují terénní sběr cen. Od ledna 2021 se to týkalo oddílů 01 – Potraviny a nealkoholické nápoje, 02 – Alkoholické nápoje, tabák a skupin 05.61 – Spotřební zboží pro domácnost a 12.13 – Ostatní přístroje, předměty a výrobky pro osobní péči, od ledna 2022 navíc skupin 06.11 – Léčiva, 06.12 – Ostatní zdravotnické výrobky, 06.139 – Ostatní terapeutické přístroje a vybavení, 09.342 – Potřeby pro domácí zvířata, 09.541 – Papírenské zboží.

B) Váhový systém

Záměrem revize spotřebního koše v letech 2020 a 2021 byla aktualizace váhového systému pro výpočet indexů spotřebitelských cen. Od ledna 2022 jsou tyto indexy počítány na aktualizovaných váhách. Tyto váhy vycházejí, stejně jako v předchozím období, z národního konceptu konečné peněžní spotřeby domácností, tj. zejména zde není zahrnuta spotřeba v zahraničí a naturální spotřeba. Nejsou pokryty drogy, prostituce, hazardní hry, životní pojištění a FISIM. Koncept imputovaného nájemného je odlišný od národních účtů. Zdrojem vah od agregací ECOICOP3 jsou údaje čtvrtletních národních účtů, referenční roky 2019–2021 a ročních národních účtů, referenční roky 2019 a 2020. Váhy pro podrobnější agregace a detailní cenové reprezentanty jsou zaktualizovány dle údajů statistiky rodinných účtů za roky 2019 a 2020 doplněných o další dostupné zdroje a šetření. Od ledna roku 2022 jsou publikované cenové indexy vypočteny podle nových revidovaných indexních schémat.

Oddíly ECOICOP	Stálé váhy roků v ‰					
	rok 2010	rok 2012	rok 2014	rok 2016	rok 2018	rok 2020
1. Potraviny a nealkoholické nápoje	149,8	170,8	180,6	177,6	177,2	178,1
2. Alkoholické nápoje, tabák	96,0	95,0	93,4	92,2	87,0	87,0
3. Odívání a obuv	35,9	32,9	39,2	41,5	41,6	38,9
4. Bydlení, voda, energie, paliva	280,3	265,6	251,3	257,2	251,4	267,4
5. Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	58,0	61,1	57,8	58,1	56,6	58,3
6. Zdraví	23,1	23,8	23,0	24,5	24,5	26,5
7. Doprava	105,0	101,3	100,9	101,7	115,1	103,7
8. Pošty a telekomunikace	36,1	30,6	30,7	28,9	28,8	32,6
9. Rekreace a kultura	90,4	87,6	89,6	86,3	85,3	81,5
10. Vzdělávání	7,8	7,4	6,2	5,7	5,6	5,6
11. Stravování a ubytování	48,6	55,6	58,1	59,1	63,5	57,9
12. Ostatní zboží a služby	69,0	68,3	69,2	67,2	63,4	62,5
Celkem	1 000,0	1 000,0	1 000,0	1000,0	1000,0	1000,0

Kromě indexu spotřebitelských cen za domácnosti celkem se počítají indexy spotřebitelských cen (životních nákladů) za domácnosti důchodců a domácnosti žijící v hl. m. Praze. Váhy ve spotřebním koši domácností důchodců a váhy domácností žijících v hl. m. Praze vycházely ze struktury výdajů příslušné skupiny domácností dle statistiky rodinných účtů a byly korigovány údaji statistiky národních účtů. Ve váhovém schématu domácností důchodců není zahrnuto imputované nájemné.

Váhová schémata pro výpočet indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) za jednotlivé skupiny domácností jsou uvedena v příloze č. 1.

V rámci revize indexů spotřebitelských cen byla provedena v souladu s legislativními nařízeními Evropské unie konstrukce váhového schématu pro výpočet **harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (dále HICP)**.

Mezi strukturou spotřebního koše národního indexu spotřebitelských cen ČR a strukturou spotřebního koše HICP jsou určité rozdíly. Ve váhách HICP jsou zahrnuty tržby za nákupy cizinců na území České republiky, ale není v něm zahrnuto imputované nájemné na rozdíl od národního indexu spotřebitelských cen, kde tržby za nákupy cizinců zahrnuty nejsou, ale je zde zahrnuto imputované nájemné.

Harmonizovaný index spotřebitelských cen užívá řetězových vah, které jsou obměňovány každoročně v prosinci. Zdrojem aktualizace jsou data národních účtů (konečná peněžní spotřeba domácností, domácí koncept) předchozího roku. Od ledna 2016 je základním cenovým obdobím průměr roku 2015.

C) Metodika

Metodika zjišťování spotřebitelských cen je podrobně popsána v metodické příručce pro uživatele „Indexy spotřebitelských cen“

https://www.czso.cz/csu/czso/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace.

Váhová schémata pro výpočet indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) za jednotlivé skupiny domácností

Příloha č.1

Kód / Code	Název / Title	Stálé váhy r. 2020 (%)		
		domácnosti celkem	domácnosti důchodců *)	domácnosti v hl.m. Praze
E00	ÚHRN	1000,000000	1000,000000	1000,000000
E01	POTRAVINY A NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	178,075443	236,018011	148,829877
E01.1	Potraviny	161,315869	216,618684	134,780106
E01.11	Pekárenské výrobky; obiloviny	28,335389	36,665734	21,683341
E01.12	Maso	42,308168	58,334300	33,559192
E01.13	Ryby a mořské plody	4,324666	5,406812	4,257130
E01.14	Mléko, sýry a vejce	29,806503	37,321611	26,598530
E01.15	Oleje a tuky	7,634836	12,654768	5,721426
E01.16	Ovoce	12,997153	17,987686	11,964422
E01.17	Zelenina	14,654590	20,070698	13,744857
E01.18	Cukr, marmeláda, med, čokoláda, cukrovinky a cukrářské výrobky	14,234249	18,872119	11,817634
E01.19	Potravinářské výrobky a přípravky jinde neuvedené	7,020315	9,304956	5,433574
E01.2	Nealkoholické nápoje	16,759574	19,399327	14,049771
E02	ALKOHOLICKÉ NÁPOJE, TABÁK	86,948337	111,626173	75,882206
E02.1	Alkoholické nápoje	39,129528	55,340509	35,236905
E02.2	Tabák	47,818809	56,285664	40,645301
E03	ODÍVÁNÍ A OBUV	38,945347	25,091203	36,218852
E03.1	Odívání	29,096197	18,296123	27,125646
E03.2	Obuv včetně oprav	9,849150	6,795080	9,093206
E04	BYDLENÍ, VODA, ENERGIE, PALIVA	267,373622	211,870734	309,309508
E04.1	Nájemné z bytu	33,478171	46,560547	61,479211
E04.2	Imputované nájemné za bydlení (náklady vlastnického bydlení)	122,207014	0,000000	159,372825
E04.3	Běžná údržba a drobné opravy bytu	12,657712	13,274309	9,259367
E04.4	Ostatní služby související s bydlením	20,554641	28,022288	22,280081
E04.5	Elektrická a tepelná energie, plyn a ostatní paliva	78,476084	124,013590	56,918024
E05	BYTOVÉ VYBAVENÍ, ZAŘÍZENÍ DOMÁCNOSTI, OPRAVY	58,333435	60,388829	51,347883
E05.1	Nábytek, byt. zařiz. a výzd. koberce a ost. podl. krytina; opravy	21,848367	18,673534	20,185362
E05.2	Bytové textil	6,337559	7,090114	5,361929
E05.3	Přístroje a spotřebiče pro domácnost včetně oprav	10,981565	13,252450	9,709334
E05.4	Skleněné, keramické, stolní a kuchyňské potřeby pro domácnost	3,963097	3,872137	3,636440
E05.5	Nářadí, nástroje a různé potřeby pro dům a zahradu	4,156956	4,236951	2,592425
E05.6	Zboží a služby pro běžnou údržbu domácnosti	11,045891	13,263643	9,862393
E06	ZDRAVÍ	26,544646	51,024974	29,843884
E07	DOPRAVA	103,689553	67,714511	87,860280
E07.1	Nákup automobilů, motocyklů a jízdních kol	43,281158	25,797709	32,592281
E07.2	Provoz osobních dopravních prostředků	51,177847	35,808765	42,095400
E07.3	Dopravní služby	9,230548	6,108037	13,172599
E08	POŠTY A TELEKOMUNIKACE	32,611933	32,896009	33,271228
E08.1	Poštovní služby	0,845633	1,405613	0,695559
E08.2	Telefonní a telefaxové zařízení	3,254201	1,591181	3,180009
E08.3	Telefonické a telefaxové služby	28,512099	29,899215	29,395660
E09	REKREACE A KULTURA	81,481897	79,039798	89,452499
E09.1	Zařiz. a vyb. audiovizuální, fotografická a pro zpr.dat vč. oprav	13,154339	11,833089	18,266494
E09.2	Ostat. výrobky dlouh. spotřeby pro rekreaci a kulturu vč. oprav	1,551015	0,637161	0,954339
E09.3	Ost. rekreace vč. vybavení; květiny, zahrady a domácí zvířata	18,178005	16,299093	16,840642
E09.4	Rekreační a kulturní služby	24,029469	22,418920	26,586444
E09.5	Noviny, knihy a papírenské zboží	7,619780	10,370162	8,138716
E09.6	Dovolená s komplexními službami	16,949289	17,481373	18,665864
E10	VZDĚLÁVÁNÍ	5,565065	0,278988	9,841258
E11	STRAVOVÁNÍ A UBYTOVÁNÍ	57,909566	38,460057	65,519866
E11.1	Stravovací služby	51,302108	36,027507	58,392731
E11.2	Ubytovací služby	6,607458	2,432550	7,127135
E12	OSTATNÍ ZBOŽÍ A SLUŽBY	62,521156	85,590713	62,622659

*) Struktura vah domácností důchodců neobsahuje imputované nájemné, proto není zcela srovnatelná.